

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Психологія девіантної поведінки

Шифр та назва спеціальності

І10 Соціальна робота та консультування

Інститут

Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма

Соціальна робота

Кафедра

Педагогіки та психології управління соціальними системами імені акад. І.А. Зязюна

Рівень освіти

Бакалавр

Тип дисципліни

Спеціальна (фахова), обов'язкова

Семестр

3

Мова викладання

українська

Викладачі, розробники

Ковальова Ірина Борисівна

Iryna.Kovalova@khpri.edu.ua

Кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри

Авторка та співавторка понад 30 наукових і навчально-методичних публікацій. Викладач з дисциплін: «Психологія сім'ї», «Основи психологічної допомоги», «Основи психологічного консультування», «Соціальна психологія», «Психологія девіантної поведінки»

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](https://web.kpi.kharkov.ua/ppuss/uk/portfolio-kovalovoyi-iryny-borysivny/)

<https://web.kpi.kharkov.ua/ppuss/uk/portfolio-kovalovoyi-iryny-borysivny/>

Загальна інформація

Анотація

Психологія девіантної поведінки – це міждисциплінарна галузь наукового знання, що вивчає механізми виникнення, формування динаміки і відхилень від норм поведінки, а також способи і методи їх профілактики, корекції і терапії. Саме тому дисципліна спрямована на оволодіння теоретичними та практичними знаннями. Для психології девіантної поведінки важливим є питання про механізми впливу соціальних норм на особистість. Важливе місце у дослідженні девіантності посідають питання аутоагресії, залежності, злочинності. Визначення поняття «девіантна поведінка» неможливе без розгляду сутності й ролі соціальних норм поведінки людини.

Мета та цілі дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія девіантної поведінки» є оволодіння теоретичними знаннями та практичними навичками психології у розумінні виникнення девіантної поведінки і її вплив на становлення особистості. Формування розуміння теоретичних принципів, категорій, сучасних концепцій та практичних методів профілактики і корекції девіантної поведінки. Навчити здобувачів вищої освіти користуватися психологічним інструментарієм у практичній соціальній роботі.

Формат занять

Лекції, практичні, самостійна робота, індивідуальне завдання, консультації. Підсумковий контроль – іспит.

Компетентності

ЗК10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК11. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК12. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

СК4. Здатність до аналізу соціально-психологічних явищ, процесів становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи і громади.

СК5. Здатність до виявлення, соціального інспектування і оцінки потреб вразливих категорій громадян, у тому числі які опинилися в складних життєвих обставинах.

СК6. Знання і розуміння організації та функціонування системи соціального захисту і соціальних служб.

СК8. Здатність застосовувати сучасні експериментальні методи роботи з соціальними об'єктами в польових і лабораторних умовах.

СК9. Здатність оцінювати соціальні проблеми, потреби, особливості та ресурси клієнтів.

СК10. Здатність розробляти шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення.

СК11. Здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей.

Результати навчання

РН3. Ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання у сфері соціальної роботи, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід.

РН4. Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу соціальної проблеми.

РН5. Теоретично аргументувати шляхи подолання проблем та складних життєвих обставин, обирати ефективні методи їх вирішення, передбачати наслідки.

РН9. Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги.

РН10. Аналізувати соціально-психологічні процеси в малих та великих групах.

РН11. Використовувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин.

РН13. Використовувати методи соціальної діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів.

РН14. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна соціальна допомога.

РН15. Приймати практичні рішення для покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки.

РН17. Встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й наснажувати клієнтів.

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 120 год. (4 кредитів ECTS): лекції – 32 год., практичні - 32 год., підсумковий контроль – іспит

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Загальна психологія. Психологія особистості. Соціальна психологія. Вікова психологія. Основи психологічного консультування

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Під час вивчення дисципліни використовується словесний та наочний матеріал, метод діалогового спілкування, групова дискусія, аналіз конкретних ситуацій, інтерактивні вправи тренінгових технологій (підбір та обговорення фільмів/відеоматеріалів, дебати, виступи-презентації тощо), тестування.

Лекції і практичні заняття проводяться під відеозапис тому навчальні матеріали доступні для перегляду в Teams

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Предмет, історія розвитку, сучасний стан вивчення девіантної поведінки.

Визначення поняття девіантна поведінка. Предмет, об'єкт вивчення психології девіантної поведінки. Поняття норми і патології прояву девіантної поведінки. Прояви соціальної дезадаптації у дітей та дорослих. Сучасні погляди на форми порушення соціалізації у особистості.

Тема 2. Чинники девіантної поведінки особистості. Основні теоретичні підходи до пояснення причин прояву девіантної поведінки. Соціальні чинники девіантної поведінки.

Соціально-психологічні чинники девіантної поведінки. Педагогічні чинники девіантної поведінки особистості. Індивідуально-психологічні чинники девіантної поведінки особи стості.

Тема 3. Гендерно-вікові аспекти девіантної поведінки особистості.

Особливості виникнення опору виховним впливам у шкільному віці. Шкільна дезадаптація, відсутність навичок взаємодії з соціумом як передумови девіантної поведінки молодшого школяра. Вікові особливості становлення особистості підлітка та їх вплив на відхилення в поведінці. Характеристики стадій підліткової сексуальності. Гендерні особливості девіантної поведінки особистості та їхні чинники.

Тема 4. Адиктивна поведінка особистості. Алкогольна адикція.

Біологічні детермінанти залежної поведінки. Соціальні детермінанти залежної поведінки.

Особистісні детермінанти залежної поведінки. Форми прояву та стадії розвитку алкоголізму в залежності від вікової категорії.

Тема 5. Дневіантна суїцидальна поведінка особистості.

Визначення поняття суїциду. Теорії суїциду в психології. Особливості прояву суїцидальної поведінки. Інтрапсихічні переживання суїцидальної поведінки. Депресивні переживання за А. Беком. Профілактика та проблеми суїцидальної поведінки.

Тема 6. Агресивна поведінка – форма девіантної поведінки.

Теорії агресії в психології. Поняття агресії в психології девіантної поведінки. Детермінанти агресивної поведінки. Причини агресії у дітей дошкільного віку. Причини агресії у дітей підліткового віку. Прояви агресії у дорослих.

Тема 7. Прояви девіантної поведінки у соматично хворих.

Параметри оцінки будь-якої хвороби і формування психологічного ставлення до неї. Види девіантної поведінки у соматично хворих. Психологічні особливості онкологічного процесу.

Фази реагування на злоякісні новоутворення. Поняття соціальної норми та її відносність. Поняття гармонійної поведінки у соматично хворих.

Тема 8. Особливості вандалізму як форми девіантної поведінки.

Суть та особливості вандалізму як форми девіантної поведінки. Теорії, що пояснюють виникнення вандалізму. Характеристика основних підходів до класифікації типів вандалізму.

Види, характеристика мотивів графіті. Попередження руйнівних форм вандалізму

Тема 9. Сутність, види, чинники насильства у молодіжному середовищі.

Соціологічне дослідження на тему «Підлітки і насильство». Сутність та особливості шкільного насильства (булінгу). Виховання дітей в умовах материнської депривації.

Тема 10. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки. Форми та методи профілактики.

Методи дослідження девіантної поведінки. Спостереження. Вільне інтерв'ю або бесіда.

Теми практичних занять

Тема 1. Предмет, історія розвитку, сучасний стан вивчення девіантної поведінки.

Перевірка теоретичних знань поняття норми і патології прояву девіантної поведінки, соціальної дезадаптації, соціалізації.

Тема 2. Чинники девіантної поведінки особистості.

Письмова робота на перевірку знань про обумовленість прояву девіантної поведінки особистості певними чинниками: соціально-психологічними, педагогічними, індивідуально-психологічними.

Тема 3. Гендерно-вікові аспекти девіантної поведінки особистості.

Особливості психологічного розвитку дитини в теоріях особистості. Проаналізувати гендерні особливості девіантної поведінки особистості та їхні чинники.

Тема 4. Адиктивна поведінка особистості. Алкогольна адикція.

Виконати завдання: 1. Описати особистість, схильну до адиктивної поведінки. 2. Описати особливості синдрому алкоголізму та його небезпеку. Пояснити причини та закономірності розвитку алкогольного uzалежнення.

Тема 5. Дневіантна суїцидальна поведінка особистості.

Методи структурованого інтерв'ю, стандартизованого самозвіту та бесіди в психодіагностиці суїцидального ризику. Відпрацювати методику депресивності за А. Беком, карту суїцидального ризику І.О. Погодіна.

Тема 6. Агресивна поведінка – форма девіантної поведінки.

Визначити поняття злості, агресія, ворожість. Навести приклади прояву. Заповнити запропоновану таблицю: теорії агресії - детермінанти агресивної поведінки- особливості прояву у дітей дошкільного, підліткового віку, дорослому.

Тема 7. Прояви девіантної поведінки у соматично хворих.

Перевірити знання на особливості перебігу тривожного, меланхолічного, сенситивного, ергопатичного, паранояльного виду девіантної поведінки у соматично хворих.

Питання для обговорення фільму «Список останніх бажань»: Що таке життя? Що таке смерть?

Прояви девіантної поведінки при онкохворобі по відношенню до себе, до оточуючих, до сім'ї.

Тема 8. Особливості вандалізму як форми девіантної поведінки.

Охарактеризувати основні підходи до класифікації типів вандалізму (класифікації С. Коена і Д. Кантера). Розглянути роботи стрит-арту та пояснити сутність графіті з точки зору різновиду вандалізму і сучасного мистецтва.

Тема 9. Сутність, види, чинники насильства у молодіжному середовищі.

Надати характеристику типам сімейного виховання і визначити який негативно впливає на психологічний розвиток, соціалізацію та ідентифікацію особистості. Булінг і мобінг - сучасні феномени, особливості прояву в суспільстві.

Тема 10. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки. Форми та методи профілактики.

Приводяться проблемні ситуації для психолого-педагогічного аналізу девіантної поведінки.

Аналізуються проблемні ситуації, встановлюються причини порушення у поведінці неповнолітнього, виокремлюються психологічні особливості неповнолітнього, робляться припущення, які зовнішні обставини могли вплинути на поведінку неповнолітнього.

Розглядаються типи девіантної поведінки, що представлені в проблемній ситуації.

Встановлюється за якими ознаками можна розпізнати девіантну поведінку. При аналізі проблемних ситуацій використовується схема аналізу особливостей і недоліків сімейного виховання.

Теми лабораторних робіт

Самостійна робота

Курс передбачає виконання індивідуальних завдань за темами:

Психологічне есе на тему «Моє розуміння поведінкової норми та відхилення від цієї норми».

Стадії формування психосексуальних орієнтацій і їх вплив на прояв девіацій в підлітковому віці.

Профіль особистості, схильної до адиктивної поведінки.

Психологічне есе на тему «Моє розуміння причин суїцидальної поведінки особистості»

Особливості стилів сімейного виховання і їхній вплив на прояв девіацій. Роль батьків у вихованні дітей .

Психологічні особливості особистості з проявами агресії. Діагностика типу темпераменту, акцентуації характеру.

Програма роботи з підлітками схильних до прояву девіантної поведінки.

Переглянути фільм «Список останніх бажань».

Ознайомитись із творами сучасних стрит-арт митців Бенксі, Зиньковського і інш.

Здобувачам також рекомендуються додаткові матеріали (відео, фільми) для самостійного вивчення та аналізу з подальшим обговоренням на практичних заняттях.

Література та навчальні матеріали

С НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основна література

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» у двох частинах. – Ч. II. Практична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. – К., 2016. – 193 с.
2. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Корня Л.В. Психологічна оцінка суїцидального ризику у військовослужбовців. Методичний посібник. — К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2019. — 206 с.
3. Максимова Н.Ю. Психологія девіантної поведінки : навч. посібник / Н. Ю. Максимова. — К. : Либідь, 2011. — 520 с.
4. Сафін О. Д., Байда С. П. Психологія девіантної поведінки особистості : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: О. Д. Сафін, С. П. Байда. – Умань : Візаві, 2021. – 202 с.
5. Федоренко Р. П.. Психологія суїциду [Текст] : навч. посіб. / Р. П. Федоренко. – Вид. 2-ге, змін. та доп. – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – 492 с.
6. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник / О. Л. Христук. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – 192 с.

Додаткова література

1. Добробут і безпека жінок. Дослідження насильства над жінками в Україні. Доповідь про результати дослідження. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf
2. Корольчук М.С. Психологія сімейних взаємин. Київ.: Ніка-центр, 2011. - 296 с.
3. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: навч. посіб. - Київ. 2006. - 127 с.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

Опис структури підсумкової оцінки, обов'язкових завдань та процедури нарахування балів, особливо звертаючи увагу на самостійну роботу та індивідуальні завдання.

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувачка кафедри
Ніна ПІДБУЦЬКА

Дата погодження, підпис

Гарант ОП